

KIYIMGA QO'YILADIGAN TALABLAR VA LOYIHALASH USULLARI**M.Y.Suvonova**

Qarshi davlat universiteti o'qituvchisi:

suvonova8100@gmail.com

M.I.Orakbayeva

Qarshi davlat universiteti talabasi:

Orakbaevamuclima@gmail.com

U.Q.Murodboyeva

Qarshi davlat universiteti talabasi:

umidamurodboyeva3@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14499012>

Annotatsiya: Kiyim gavda yuzasining shaklini to'la takrorlamaydi va gavdaning u yoki bu joylariga turlicha yopishib turadi. Ma'lumki, ko'krak qismida, belda, bo'ksada kiyimning gavdaga qay darajada yopishib turishi, kiyim bichimini belgilaydi. Kiyim bichimi yelka kengligi va balandligi, modelning etak kengligi bilan ham xarakterlanadi. Kiyim qay darajada gavdaga yopishib turishiga qaramay, uning ichki o'lchamlari odam gavdasining o'lchamlaridan katta bo'ladi. Shuning uchun kiyim loyihasi asosining chizmasini tuzish uchun gavda o'lchamlarining o'zi yetarli bo'lmaydi.

Kalit so'zlar: Kiyim, gavda o'lchovlari, andozalar, usullar, modellar, gavda, yoyilma, eskiz, loyihalash, talablar, gazlamalar, tikuvchilik korxonalari, matolar, shakl, ishlab chiqarish, o'lchab-hisoblash.

Respublikamizdagi faoliyat olib borayotgan ko'plab tikuvchilik korxonalari ommaviy ishlab chiqarish bilan bir qatorda yakka buyurtma tikish korxonalari, kichik va o'rta xususiy korxonalar aholining kiyimga bo'lgan ehtiyojini qondirmoqda. Bu sohani rivojlantirishda xizmat qiluvchi mutaxassislariga kiyimning asosiy andozalarini tayyorlash, modellar yaratish, asosiy andozalardan model andozalarini chiqarish va unga bezaklar tanlash, modellashtirish, loyihalash jarayonlari tubdan o'rgatiladi. Kiyimlarni loyihalashda nimalarga e'tibor berish kerak, avvalo loyihalashdan boshlasak. Loyihalash – bu murakkab ijodiy jarayon bo'lib, unda har qanday buyumning, jumladan, kiyimning ham loyihasini ishlab chiqish ko'zda tutiladi. Kiyimni loyihalash deganda, kiyimni tashkil etadigan detallar va materiallar kompleksi, shuningdek, ularni o'zaro ulab-tikib, muayyan o'lchovdagi va shakldagi yaxlit buyum holiga keltirish usullari, vositalari tushuniladi. Loyihalash jarayonida buyumning hajmli detallarini tekislikdagi tasvirini hosil qilishdan iborat bo'ladi. Detallarning razmeri, soni va shakli ular yig'ilganda xuddi shu razmer va ko'rinishini beradi.

Kiyimlarni loyihalashda, gavdadan o'lchov olish qoidalarini va o'lchovlar asosida buyum asos chizmasini chizish, so'ng chizmadan andoza chiqarib tayyorlash qoidalarini o'rgatiladi. Kiyimlarni modellashtirishda kiyim modelini ijod qilish va asosiy andozadan model andozasini tayyorlash yo'llari o'rgatiladi.

Kiyimni loyihalash kiyimga qo'yiladigan talablardan boshlanadi. Har qanday tikuvchilik buyumlariga aniq belgilangan talablar qo'yiladi. Kiyimga ikki xil talab qo'yiladi: iste'molchining talabi va ishlab chiqarish talabidir. Iste'molchining talabi o'z navbatida quyidagilarga bo'linadi: Gigiyenik talab, ekspluatatsion talab va estetik talablardir. Endi har bir talabni o'rganadigan bo'lsak, gigiyenik talablar deganda, shuni tushuniladiki, kiyimdan foydalanganda kiyim odam sog'lig'iga zarar yetkazmasligi, erkin harakatlanish vaqtida halaqit bermasligi kerak, ya'ni yozda kiyiladigan kiyimlar yengil, havo o'tkazuvchan bo'lishi, quyosh nurini qaytaruvchan bo'lishi, namni shimuvchan bo'lishi kerak. Bunda gazlama muhim ahamiyatga ega. Kiyim tabiiy tolali gazlamalardan tikilishi talab qilinadi. Masalan: paxta, ipak, jun, zig'ir tolali gazlamalar juda yaxshi, gigiyenik hisoblanadi. Qishki kiyimlar odam tanasidan chiqqan issiqlikni saqlovchi, yengil va qulay bo'lishi kerak. Shuning uchun qishki kiyimlar ko'pincha jun tolali gazlamalardan tikiladi. Kiyimga ishlov berishda iloji boricha yengil bo'lishiga, bichimi esa qulay bo'lishiga e'tibor berish kerak. Kuzgi va bahorgi kiyimlar esa haroratning pastligi va yog'ingarchilik ko'pligiga asoslanib ko'proq sintetik tolali gazlamalardan tikiladi. Narxi va sifati jihatidan ipak tolali gazlamalar doimo yuqori o'rinda turadi. Ekspluatatsion talablar deganda, kiyimning vazifasiga va foydalanish sharoitlariga mosligi, qulayligi, chidamliligi, ishonchliligi, formasining barqarorligi tushuniladi.

Kiyilish davrida kiyim turli mexanikaviy va biologik ta'sirlarga duch keladi, nam vaqtida buraladi. Kiyim ana shu ta'sirlarga chidamli bo'lishi kerak. Bunday ta'sirlardan kiyim sitiladigan, cho'ziladigan, rangini o'zgartiradigan yoki g'ijimlanadigan bo'lsa, u uzoqqa chidamaydi. Shuning uchun gazlamaning xususiyatlarini e'tiborga olgan holda kiyim modelini to'g'ri tanlash kerak, ya'ni cho'ziluvchan, sitiluvchan gazlamalardan kengroq, burmalangan kiyimlar tikilgani ma'qul. Undan tashqari, kiyimning yoqalari, yenglari, bortlari, cho'ntak og'izlari ko'p ishqalanadi. Bu yerlarga puxta texnik ishlov berish kerak. Aks holda kiyim o'z ko'rinishini yo'qotadi va sifati buziladi. Estetik talablar deganda, kiyimning moda yo'nalishiga mosligi, yangi gazlamalardan tikilganligi, yangi bezaklar ishlatilganligi, iste'molchilarning estetik didlarini qondirishi tushuniladi. Ishlab chiqarish talabi esa, buyumni korxonada ishlab chiqarish jarayonidagi yuzaga keladigan talabi tushuniladi.

Tikuvchilik buyumini loyihalashda quyidagilarga ahamiyat beriladi: bir asos bo'yicha bir necha modellarni tayyorlash mumkin bo'lsin, kiyimga ketadigan matodan yuqori tejamkorlikda foydalaniladigan bo'lsin, kiyimni tikishda ishlab chiqarish korxonasi o'zida bor mexanizatsiyadan va shart-sharoitlardan to'liq foydalana olsin, ishlab chiqarish korxonasida tayyorlanayotgan buyum yuqori unumli bo'lishini e'tiborga olish kerak, natijada mahsulot tannarxi arzon, samaradorligi yuqori bo'ladi. Loyihachi faoliyatining eng qiyin va ma'suliyatli bosqichlari kiyim detallarining chizmasi yoyilmasini chizishdan iborat. Bu bosqichdan ko'zlangan asosiy maqsad – detallarning shakli va o'lchamini mumkin qadar aniqroq belgilash; shunday qilinsa, kiyimning detallari yig'ilgandan keyin hosil bo'lgan shakli rassom shakliga mos keladi. Bu ishning qiyinligi, murakkabligi shundaki, faqat ta'rifi, eskizi yoki namunasigina berilgan, lekin o'zi yo'q kiyimning chizmasini – detallari yoyilmasini chizishga to'g'ri keladi. Buning ustiga, kiyimning sirti murakkab, yoyib bo'lmaydigan sirt hisoblanadi; shunga ko'ra uning yoyilmasi va hisobi, ya'ni uni chizish uchun kerak bo'ladigan ma'lumotlarni hisoblab chiqarish va chizmani chizish ancha qiyin. Kiyim detallarini hisoblash va chizma tayyorlashning quyidagi mavjud usullaridan foydalanish mumkin: mulyaj usuli, hisoblab loyihalash usuli, o'lchab-hisoblab loyihalash usuli, yagona loyihalash usuli. Mulyaj, usulining mohiyati shundan iboratki, maneken yoki kishi gavdasiga maket material modelning formasiga moslab, to'g'nag'ichlar bilan qadab chiqiladi. To'g'nag'ichlar odam gavdasining konstruktiv chiziqlari bo'ylab to'g'nag'ichlanadi. So'ngra rangli ipda to'g'nalgan joylardan tikib chiqiladi. Bu usuldan murakkab bichimli kiyimlarni loyihalashda va ko'pgina sahna kiyimlarini, tarixiy kiyimlarni loyihalashda qo'llaniladi. Hisoblash loyihalash usuli, gavdadan ayrim o'lchovlarni olib, sodda hisoblash formulalari yordamida buyum detallari chizmasini gazlamaning o'zida bajarish usulidir, ya'ni alohida andoza tayyorlab o'tirmaydilar. Bu usul yakka tartibda buyum ishlab chiqarishda qo'llanilgan. O'lchab-hisoblash loyihalash usuli, kiyimni yakka buyurtma yo'li bilan tikishda o'lchab-hisoblab loyihalash usuli juda mos keladi, chunki bu usulda gavdani aniq o'lchangani tufayli gavdaning o'ziga xos hususiyatlarni hisobga olish imkonini beradi. Andoza tayyorlashni o'rganayotgan kishilar uchun bu usul juda qulay hisoblanadi. Yagona loyihalash usuli, boshqa usullardan universalligi bilan ham farq qiladi, chunki har qanday bichimdagi va ko'rinishdagi kiyimlar loyihasini tuzishda ba'zi loyihalar asos qilib olinadi. Bu usulni yaratish jarayonida aholining antropometrik o'lchovlari asosida standartlar ishlab chiqilgan. Bu standartlar ayollar, erkaklar va bolalar assortimentlari uchun alohida-alohida ishlab

chiqilgan. Bu usuldan tikuvchilik korxonalari foydalanadi. Korxonadagi loyihachilar standartlarda berilgan loyihalash usuli o'lchovlardan foydalanib, buyum assortimentiga qarab, buyumning asos chizmasini loyihalaydilar va buyum andozasini hosil qiladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Pulatova S.U. "Kiyimni konstruksiyalash asoslari". T., 2001.
2. Pulatova S.U. "Ayollar yengil kuylagini konstruksiyalash". T., 2001
3. Abdullayeva Q.M. Tikuvchilik buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish asoslari. T. 2008.
4. G.K. Xasanboyeva, O.I. Krimova, "Kiyim modelini ishlash va konstruksiyasini tayyorlash". Toshkent, "Oqituvchi", 1990
5. Komilova X.X., Hasanboyeva H.K. Tikuv buyumlarini konstruksiyalash., Toshkent. "Moliya" - 2003.

